

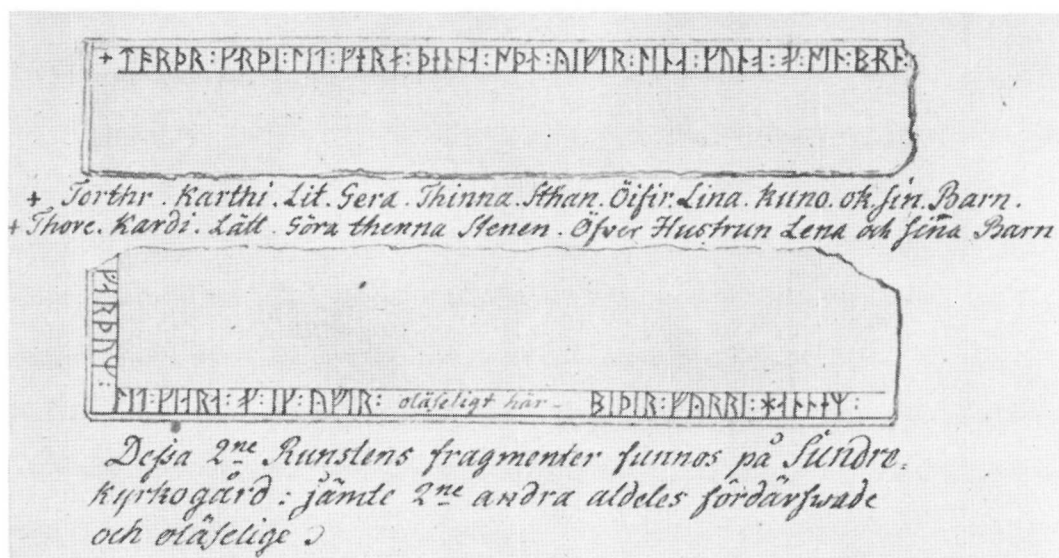

Fig. 3. G 2 och 3. Sundre kyrka. Efter teckning av C. G. Hilfeling.

2. Sundre kyrka.

Pl. 1.

Litteratur: L 1818, S 197. C. Linnæus, Iter Gotlandicum (hs i Linnean Soc., London), s. 366, Öländska och Gothländska resa 1741 (1745), s. 263; G. Wallin, Analecta Gothlandica I, s. 640 (Linnæus), 679, 707, 746; C. G. Hilfeling, Resejournal 1799 (F m 57: 6), s. 70; J. H. Wallman, Öländska och gothländska fornlemningar, 1830 (ATA), fig. 51; J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 152; O. v. Friesen, Anteckningar 1923 (UUB).

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning (F m 57: 7 tab. 18); Wallman, teckning (a. a. fig. 51; även i Liljegren, Fullständig Bautil: L 1818).

Runristad gravhäll, utan ornering. Den har tidigare legat »på kyrkogården» (Wallin, Hilfeling, Säve 1844), »på södra sidan af Kyrkan» (Linnæus). Den var länge försvunnen, troligen övertäckt av jord och gräsvall. v. Friesen antecknade år 1923, att den är borta. Den återfanns vid inventeringen 1947, liggande »5 m. rakt Ö om korets nö. hörn, tredje hällen i marken» (Wessén). Den restes mot sakristians östra vägg. År 1954 flyttades den in i kyrkans tornkammare och restes mot den västra väggen; den lagades, och sprickorna tätades med stenkitt.

Grå kalksten. Längd 1,77 m, bredd 1 m. Runinskrift finns utefter ena kanten. Den är delvis skadad, varigenom också en del runor i inskriftens början ha blivit förstörda.

Wallin (s. 707): »Den 2^{dra} låg utan för Chor-dören, och hör Maisträ gård till ... Uppå denna stod ris och ferla mit uppå, så at der under utan tvifvel blifvit lagd en Scholmästare eller någon annan boksynt man.»

Inskrift (med det inom [] supplerat efter äldre läsningar):

[+ **beþār** : **marþa**] : [**lip**] : **gera** : **þinna** : **spān** : **yifir** : **sina** : **kuno** : **ok** : **sin** : **bārñ** :

»Peter **marþa** lät göra denna sten över sin hustru och sina barn.»

Till läsningen: Ordskillnadstecknen äro djupt huggna och framträdande. Av 10 l skymtar endast huvudstaven svagt; likaså 11 i och bistaven i 12 **p**. 13 **g** och 14 **e** äro tydligt stungna, likaså 25 **y**. 26 **i** är säkert. 27 **f** är icke stunget. 38 **ok** är binderuna. 42 **b** är trasigt. Inskriften slutar med ett .:

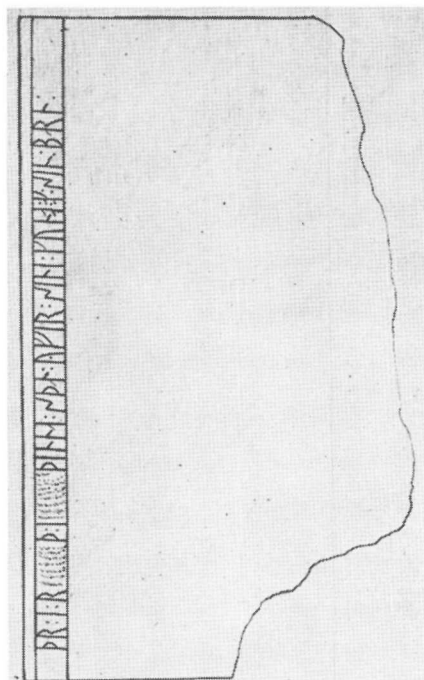

Fig. 4. G 2. Sundre kyrka. Efter teckning av J. H. Wallman.

Fig. 5. G 3. Sundre kyrka. Efter teckning av J. H. Wallman.

Linnæus: *beþar : mārþa : li- : gera : þinna : sǫþal : uifir : sina : kuno : ok · sin · barn.* — Wallin (s. 707): *+ beþar : marþa : liþ : gera : þinna : span : yifir : sina : kuno : ok : sin : barn.* — Hilfe-ling (Fm 57:6): *+ torþr : karþi : lit : gera : stþan : yifir : lina : kuno ok : sin : barn.* — Wallman: *þr : i : r...þ : -... þinna : span : yfir : sini : kuno : ok : sin : barn.* — Sæve: *...þr : marþa : liþ : gera : þinna : span : yfir : sina : kuno : ok : sin : barn.*

Ristaren använder **þ**-runan som tecken för *t*: **beþar**, **liþ**, **span**, sannolikt också i **þinna** och i **marþa**. Detta är ett ungt drag, såsom redan Carl Sæve har anmärkt. När i talet *þ* började sammanfalla med *t* och *ð* med *d*, saknade man ledning för att i skrift skilja de dentala ljuden åt. Runan **þ** kunde brukas som tecken för *t*.

5–9 **marþa**, som sålunda även kan läsas *marta*, bör vara ett tillnamn, snarast ett ortnamn, namnet på den gård, där Peter, som har låtit göra minnesstenen över sin hustru och sina barn, har hört hemma. Den enda gård i Sundre, som skulle kunna komma i fråga, är *Majstre*, belägen ungefär 1 km rakt N om Sundre kyrka. Ett annat Majstre ligger längst nere vid Hoburgen, troligen en utflyttad gård. Nu uppges i biskop Wallins anteckningar, såsom förut nämnt, att gravhällen G 2 låg på en gravplats på kyrkogården, som tillhörde gården Majstre. Kan möjligen det av Linnæus och Wallin uppgivna **marþa** vara felläsning (eller en onöjaktig ristning) för *maisteri*? Man tänker vid detta medeltida ord, särskilt på Gotland, snarast på en skicklig yrkesman (byggmästare, stenmästare, målare o. dyl.). Nu uppger emellertid biskop Wallin, att mitt på stenen var inhugget »ris och ferla» och att detta tydde på att därunder hade blivit lagd »en Scholmästare eller någon annan boksynt man». Om Wallins iakttagelse är riktig, skulle den väl snarast böra tolkas så, att ris och ferla har varit ett slags gårdens bomärke och att gården har fått sitt namn av att där en gång har bott en boklärd man. Huruvida detta har varit just den Peter, som lät göra stenen efter sin hustru och sina barn, kan naturligtvis icke avgöras. I ena fallet skola inskriftens första ord uppfattas så: »Peter mästare lät göra ...»; efter denne mästare har då också gården Majstre blivit uppkallad. I andra fallet: »Peter i Majstre lät göra ...»;

gården har i så fall blivit kallad så efter en föregående ägare, sannolikt en förfader till Peter. Det kan anmärkas, att gravhällen i och för sig icke ger något intryck av vare sig yrkesskicklighet eller lärdom. Den har varit ganska ordinär både i det ena och det andra avseendet.

Ris och färla finns även på en runristad gravhäll i Fole kyrka (L 1722, S 48).

Petar är ett av de vanligaste inlånade mansnamnen i de medeltida gotländska runinskrifterna. Utom här i G 2 förekommer det i följande inskrifter: G 12, 22, 55, 70, 102, S 3, 5, 54, 59, 61, 106.

Petar har låtit göra gravvården över sin hustru och sina barn. Deras namn meddelas icke. Ett liknande fall möter i inskrifterna i Sproge G 65 och G 66: Botvid i Snoder har låtit göra gravhällar över sina föräldrar och över sina barn, Gud vare deras själar nådig. Föräldrarnas och barnens namn får man icke veta. Det är viktigare att meddela namnet på den som har bekostat gravhällarna än på dem som vila därunder.

Ordet *kuna* f. hustru förekommer även i G 35, 47, 111 och 114. Vanligare är, i samma betydelse men med högre stilvärde, ordet *husfroyia*, se härom G 3.

Om ordet *maisteri* m. mästare se G 36.

3. Sundre kyrka.

Pl. 4.

Litteratur: L 1819, S 198. C. Linnæus, *Iter Gotlandicum* (hs i Linnean Soc., London), s. 366, *Öländska och Gothländska resa* 1741 (1745), s. 263; G. Wallin, *Analecta Gothlandica* 1, s. 640 (Linnæus), 707; C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1799 (F m 57: 6), s. 70; J. H. Wallman, *Öländska och gothländska fornlemningar*, 1830 (ATA), fig. 26; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1923 (UUB).

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning (F m 57: 7 tab. 18); Wallman, teckning (a. a. fig. 26; även i Liljegren, *Fullständig Bautil*: L 1819); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923.

Runristad gravhäll. Den har tidigare legat på kyrkogården, »nordost från Kyrkan» (Linnæus). Biskop Wallin (s. 707): »Den 3^{die} låg vid Kyrk-hörnet, uti Nord-ost, och har varit en vacker sten, men nu slagen mitt i tu.» Ännu år 1947 låg hällen kvar på samma plats, NÖ om koret och ungefär 6 m från sakristian. Omkring 1950 blev den flyttad och rest mot sakristians östra vägg bredvid G 2. År 1954 flyttades båda stenarna till kyrkans tornkammare, där de restes utmed den västra väggen.

Stenen är fragmentarisk; endast ungefär hälften är bevarad. Toppen är avslagen och därtill hela högra kanten; en stor del av inskriften har därigenom gått förlorad, såväl början som slutet. Wallin meddelar, att den var slagen mitt i tu, och Hilfeling kallar den en »mycket fördärfvad Sten; utan början».

Rödaktig kalksten. Längd 1,55 m, största bredd 0,64 m. Gravhällen har en gång haft en rik ornamentik. Mittytan upptages av ett stiliserat träd av ungefär samma form som på G 1, ehuru något enklare. Utan tvivel äro de båda stenarna från samma tid (1300-talet?) och ristade av samme man. Även runinskriften är fragmentarisk.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Hilfeling):

[...**garþum** : **lit** : **geara** : **mi**]k : **yfir** : **sina** : **husproiiu** : **haldiiaupu** : **huar** : **sum** : **biipur** :

fyrri : **henna** ...

»... -gårdar lät göra mig över sin hustru Haldjaud. Den som beder för hennes (själ) ...»

Till läsningen: 18 **y** är säkert stunget; däremot icke 19 **f**. 23 **i** är icke stunget. Avståndet mellan 25 **a** och 26 **h**, liksom mellan 32 **i** och 33 **i** är större än normalt, tydligen på grund av att stenytan där var olämplig för ristning. 28 **s** har en ovanlig form, på grund av stenens yta. 29 **p** har rund prick i nedre rundeln, men ej i den övre. Namnet 35–42 **haldiiaupu** är till alla delar klart, även de båda **i**-runorna. Möjligen har ristaren ämnat 39 **i** till ett **a**, men funnit det för nära till 38 **i** och föredragit att göra en binderuna 40 **au**.